

Metin: Din veya İnanç Özgürlüğünün kapsamı - Din ve inançları açıklama hakkı

Din veya inanç özgürlüğünün ikinci temel ögesi, öğretim, uygulama, ibadet ve dini törenler yoluyla inancı açıklama özgürlüğüdür. Buna din veya inanç özgürlüğünün dışsal boyutu denir. Dine veya inanca sahip olma ya da bunu değiştirme hakkından farklı olarak, açıklama hakkı mutlak değildir; bazı durumlarda sınırlanabilir.

Açıklamak, inancın söz ve eylemlerle ifade edilmesidir. Uluslararası insan hakları hukuku bunu aleni veya kapalı şekilde, tek başına yahut başkalarıyla birlikte gerçekleştirme hakkı tanımaktadır.

Kendi başınıza dua etmek kadar, dininizi veya inancınızı toplu ibadet ve geleneklerle, bir topluluğun parçası olarak ifade etme hakkına da sahiptir.

Ayrıca her bir inanç topluluğunun hem üyeleri üzerinde, hem de devletle olan ilişkileri açısından hakları da vardır. Bunların en başında, tüzel kişilik kazanmak isteyen din ve inanç topluluklarına devletin bu imkânı tanıması gelmektedir; böylece banka hesabı açabilir, personel çalıştırabilir, taşınmaz edinebilir ve işletme işletebilirler.

Kişi ve gruplar din veya inancı çok farklı şekillerde uygulayabilir veya açıklayabilir. Bu amaçla korunması gereken faaliyetler Birleşmiş Milletler uzmanları tarafından örneklerle açıklanmıştır:

- İbadet etmek için bir araya gelmek, bayramları kutlamak ve dini tatil günlerini belirlemek.
- Dini kıyafetler giymek ve özel beslenme rejimlerine uymak.
- İbadet yerlerine ve mezarlıklara sahip olmak ve dini semboller taşımak/sergilemek.
- Örneğin hayır kurumları oluşturarak toplumsal bir rol oynamak.
- Din veya inancı tanıtmak ve öğretmek, inanç önderlerini eğitmek veya atamak.
- İnancınız hakkında yazı yazmak, yayımlamak ve bunları dağıtmak.
- Ulusal ve uluslararası seviyede inanç sorunları hakkında görüş alışverişinde bulunmak.
- Ayrıca gönüllü bağış toplamak.

Tam bu noktada; “Harika! Bütün bunlar benim topluluğum için istediğim haklar,” diyor olabilirsiniz!

Öte yandan, kaygı duyuyor da olabilirsiniz! Peki ya üyelerine baskı uygulayarak kontrol altında tutan ya da nefreti ve şiddeti teşvik eden gruplar ne olacak? Onlar da kendi inançlarını ve uygulamalarını özgür mü?

Buna iki açıdan yanıt verebiliriz:

Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi'nin 5. maddesi, bir hakkın başka hakları yok etmek için kullanılmasını yasaklar. Dolayısıyla, din veya inanç özgürlüğü devlete, herhangi bir kişiye veya topluluğa, insanlara baskı uygulama, şiddeti teşvik etme ya da şiddet eylemleri gerçekleştirme hakkı vermez.

Fakat birçok devlet ve topluluk baskı veya güç kullanmaktadır. Oysa din veya inanç özgürlüğü onlara böyle bir hak tanımamaktadır. Aksine, bu özgürlük baskı ve şiddete uğrayan insanları korumak için mevcuttur.

İkincisi, bir inanca sahip olma veya bir inancı seçme hakkı sınırlanamazken, bir dini veya inancı açıklama ve uygulama hakkı sınırlanabilir. Fakat 18. madde bu sınırlamanın ancak dört kurala uyularak yapılabileceğini söylemektedir:

Sınırlama kanunla öngörülmesi, diğer insanları korumak için gerekli olması, ayrımcılık içermemesi ve konu edindiği sorun ile orantılı olmasıdır.

Bu kurallar çok önemlidir, bunlar olmazsa devlet hoşlanmadığı her grubu veya uygulamayı sınırlandırabilir.

Sınırlamalar devletin denetim aracı olarak değil, son çare olarak görülmelidir. Ancak ne yazık ki, pek çok hükümet bu kuralları hiçe saymakta olup, dinini açıklama hakkına yönelik sayısız devlet ihlali mevcuttur.

İnanç topluluklarının tesciline dair kısıtlayıcı yasalar büyük bir sorun oluşturmaktadır. Kimi hükümetler dinin veya inancın uygulanması hakkını tescil edilme şartına bağlamıştır. Bu şart uluslararası hukuku ihlal etmektedir. Tescil hiçbir zaman inancını açıklama hakkına dair bir ön koşul sayılmamalı, sadece tüzel kişilik kazanmak isteyen inanç toplulukları için bir şart olarak öngörülmelidir.

Resmi olarak tescil edilmemiş dini inançların açıklanmasını yasaklayan devletlerin çoğu, bu toplulukların yasal kimlik kazanmasını sınırlandıran yasalara sahiptir. Örneğin, Kazakistan'da resmen tescil edilmemiş dini faaliyetler yasaklanmış olup, birçok inanç topluluğuna tescil imkânı tanınmamaktadır. Kendi dini topluluğunun dışındaki kişilerle din hakkında konuşmak da yasaktır ve tüm dini yayınlar kullanılmadan önce sansürden geçirilmektedir. Bu durum bütün dini toplulukları etkilemektedir.

Hükümetler dini uygulamaları birçok farklı yöntemle kısıtlar. Vietnam hükümeti Hoa Hao Budistlerinin kutsal pagodalarına girmesini engellemek amacıyla kontrol noktaları kurmuştur. Suudi Arabistan'da gayrimüslimlerin ibadet etmesi yasaktır ve bazı göçmen işçiler, ibadet amaçlı toplantılara yapılan baskınlarla tutuklanmış ve ülkeden sınır dışı edilmiştir. Çin ve Endonezya'nın bazı bölgelerinde kiliseler yetkililer tarafından yıkılmıştır.

Rusya’da aşırılıkları engelleme yasası çerçevesinde, binlerce barışçıl dini yayın yasaklanmıştır. Bir yayının yasak olup olmadığını saptamak neredeyse imkânsızken, o yayını bulundurmamak para veya hapis cezası yahut ilgili dini topluluğun yasaklanması ile sonuçlanabilmektedir. Hangi inancın, nerede ve kimler tarafından paylaşılacağı konusunda da ciddi kısıtlamalar mevcuttur.

Fransa’da bazı belediye başkanları, surat dışında bütün vücudu kaplayan bir yüzme kıyafeti olan haşemayı kamu düzeni gerekçesi ile yasaklamaya çalışmıştır. Bu yasa en yüksek idari mahkeme tarafından iptal edilmiş olmakla birlikte, yüzü kapatan kıyafet yasağı halen geçerlidir. Bazı Avrupa ülkelerinde ise Helal ve Koşer hayvan kesimi yasaklanmıştır.

Dini açıklama hakkı bazen toplum içerisindeki kişi ve grupların eylemleri ile de sınırlanmaktadır. Dokuz Avrupa ülkesinde yaklaşık 5000 Yahudi ile yapılan bir ankette, katılımcıların %22’si can güvenliği nedeniyle Kippa gibi dini kıyafetler giymekten kaçındıklarını belirtmiştir. Birçok ülkede Yahudi mezarlıklarına yönelik saygısız davranışlar gözlenmektedir.

Mısır, Pakistan ve Nijerya gibi ülkelerde insanlar İslamiyet adına şiddet uygulayan terör örgütlerinin saldırılarından korktukları için ibadet yerlerine gitmekten çekinmektedir. Orta Afrika Cumhuriyeti’nin bazı kesimlerinde, Müslümanları hedef alan milis saldırıları nedeniyle toplu cuma namazları imkânsız hale gelmiştir.

Özetlemek gerekirse, dinini veya inancını açıklama özgürlüğü hem bireylerin hem de toplulukların inançlarını söz ve eylemlerle ifade etme hakkını korumaktadır. Bu açıklama özel alanda yapılabileceği gibi, aleni bir nitelik de taşıyabilir. İnsan hakları belgeleri, korunan uygulamalar ile ilgili birçok örneğe yer vermektedir ve inanç grupları için en önemli korumalardan biri yasal kimlik edinme hakkıdır.

Din veya inanç özgürlüğü sınırlanabilir, ancak bunun için katı kurallar çerçevesinde söz konusu sınırlamanın yasal olması, başka insanları korumak için gerekli olması, ayrımcılık içermemesi ve ele aldığı sorunla orantılı olması şarttır.

Ne yazık ki pek çok devlet bu kurallara uymamaktadır. Dini veya inancı açıklama özgürlüğü hem hükümetler hem de toplumsal gruplar tarafından ihlal edilmektedir.

Bu konuya atıf yapan insan hakları belgeleri de dahil olmak üzere, internet sitesindeki eğitim materyallerini inceleyerek dini veya inancı açıklama hakkı ile ilgili daha detaylı bilgiye ulaşabilirsiniz.

Telif hakkı: SMC 2018